

GEOTEKNISKA UNDERSÖKNINGAR UTMED

OSTLÄNKEN

Borrpunkter inom två gravfälts- och boplatssområde i Tystberga, fornlämningar L1983:5318, L1983:5340, L2019:848 och L2019:852, inom fastigheten Tystberga-Harsta 8:3, Tystberga socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län

AGNETA FLOOD

Rapporter från Arkeologikonsult 2021:3505

ARKEOLOGIKONSULT
Optimusvägen 14
194 34 Upplands Väsby
Tel: 08-590 840 41

www.arkeologikonsult.se

OMSLAGSBILD: Två av de borrhöjningar inom UP312 som var placerade inom gravfältet L1983:5318, beläget strax norr om Tystberga kyrka. Foto från söder.

ALLMÄNT KARTMATERIAL:

Fastighetskartan: © Lantmäteriet

Terrängkartan, samt GSD-Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0)

© Arkeologikonsult 2021

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.

Villkor finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

GEOTEKNISKA UNDERSÖKNINGAR UTMED

OSTLÄNKEN

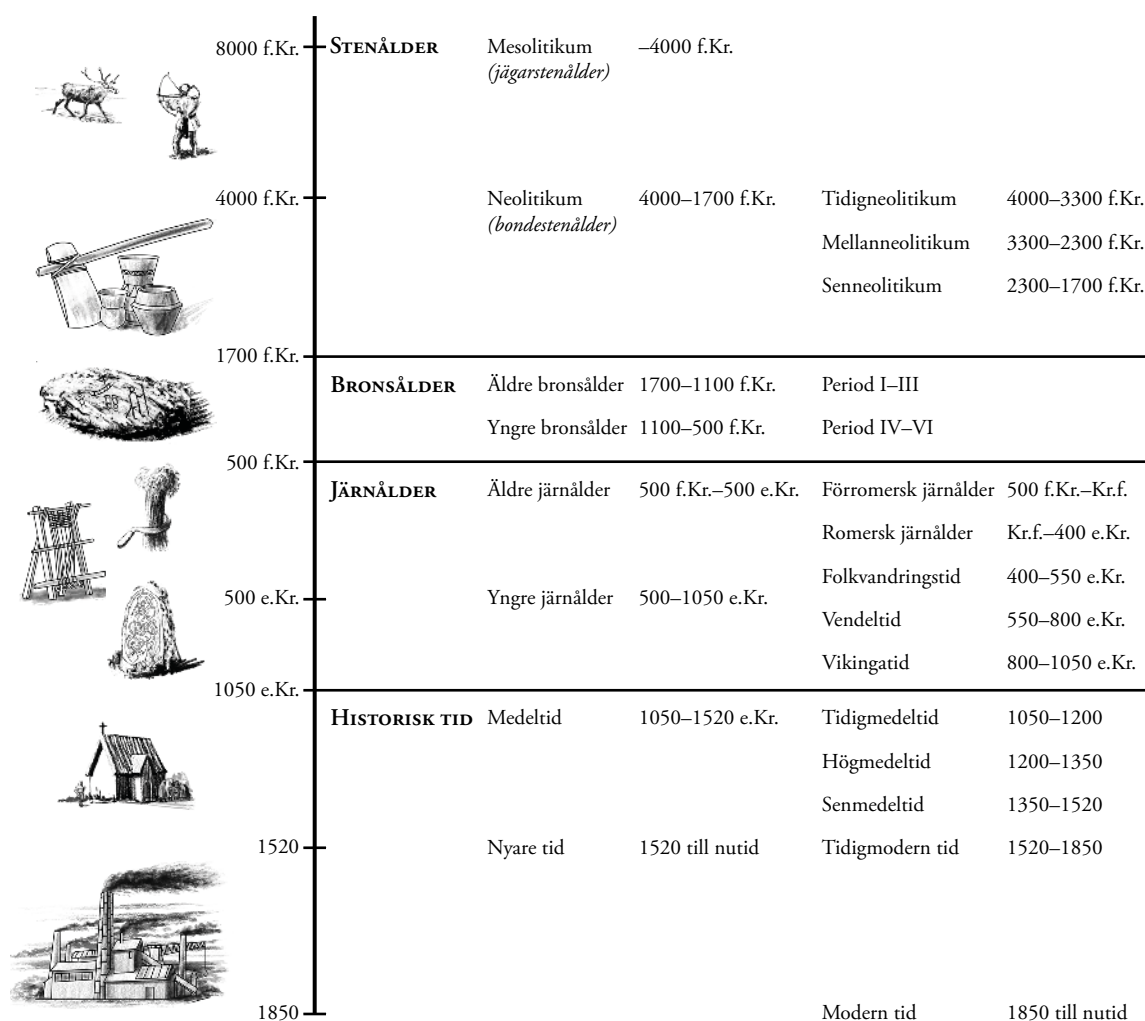
Borrpunkter inom två gravfälts- och boplatssområde i Tystberga, fornlämningar L1983:5318, L1983:5340, L2019:848 och L2019:852, inom fastigheten Tystberga-Harsta 8:3, Tystberga socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län

AGNETA FLOOD

Rapporter från Arkeologikonsult 2021:3505

ARKEOLOGISK PERIODINDELNING

ANTIKVARISK BEDÖMNING

Antikvarisk bedömning anger hur man enligt kulturmiljölagen (1988:950), och till viss del även skogsvårdslagen (1979:429), bedömt lämningen och dess eventuella lagskydd vid registreringstillfället. Den slutgiltiga bedömningen görs alltid av Länsstyrelsen.

Fornlämning är en lämning som omfattas av skydd enligt kulturmiljölagen. För att en lämning ska kunna bedömas som fornlämning krävs att den tillkommit före 1850, är en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven. Det är förbjudet att utan tillstånd från länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut eller på annat sätt ändra eller skada en fast fornlämning.

Möjlig fornlämning innebär att man vid registreringstillfället inte kunnat ta ställning till om lämningen är en fornlämning

eller inte. Lämningen måste vara bekräftad i fält. Möjlig fornlämning kan även anges för en lämning som har undersökts i samband med en arkeologisk undersökning, men där man inte fastställt lämningens utbredning.

Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska lämningar som har tillkommit efter 1850, men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Bedömningen används även för vissa lämningar som inte uppvisar fysiska spår, till exempel fyndplats eller plats med tradition.

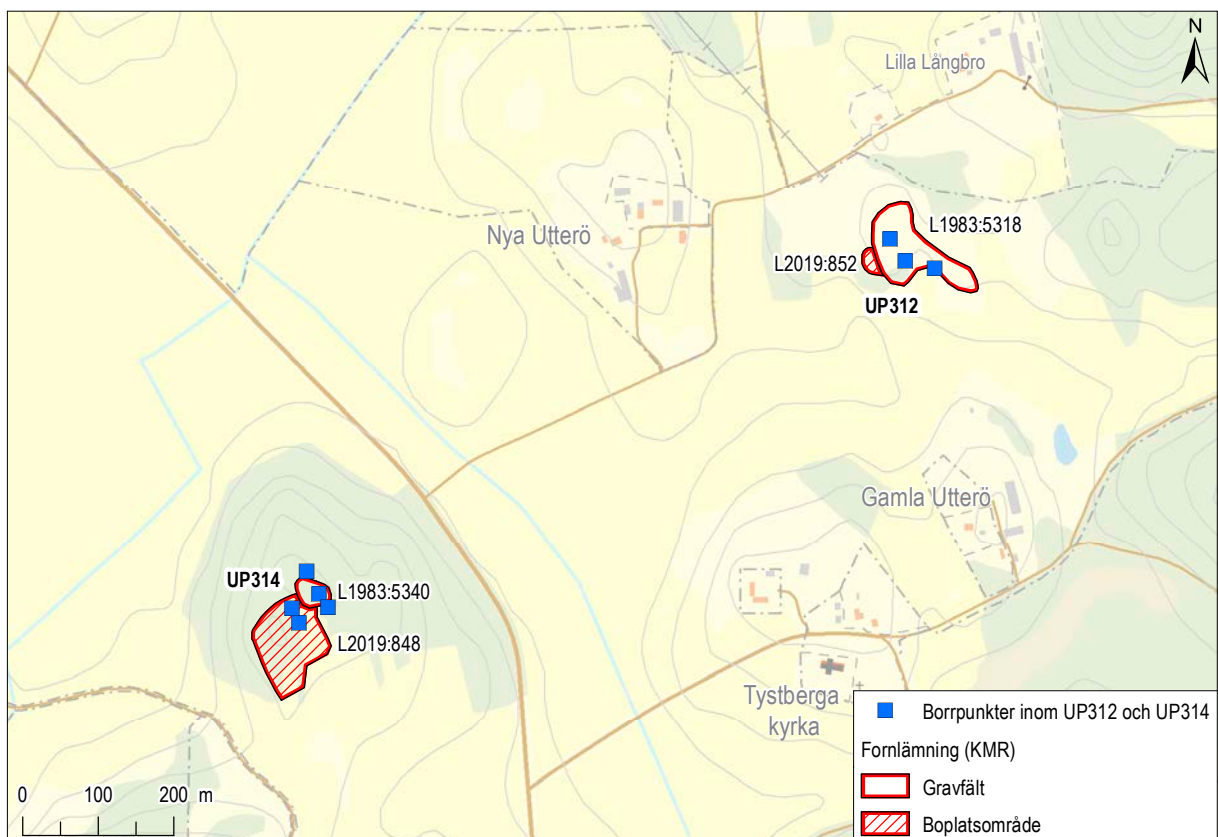
Ingen antikvarisk bedömning används för lämningar som blivit helt borttagna genom en arkeologisk undersökning eller förstörda. Inget skydd enligt kulturmiljölagen kvarstår. Lämningar som endast är kända via kartmaterial, skriftlig eller muntlig källa och inte har kunnat återfinnas i fält, kan inte heller ha en antikvarisk bedömning.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING.....	7
BAKGRUND OCH SYFTE.....	7
TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSBILD	8
Gravfält L1983:5318 och boplat L2019:852 (inom UP312)	8
Gravfält L1983:5340 och boplat område L2019:848 (inom UP314)	8
UTFÖRANDE OCH RESULTAT	10
REFERENSER	12
Litteratur	12
ADMINISTRATIVA UPPGIFTER.....	13
BILAGOR	14
Bilaga 1. Borrpunkter	14

Figur 1. Platsen för den geotekniska undersökningen och den arkeologiska kontrollen i Tystberga. Mot bakgrund av Terrängkartan, skala 1:50 000.

Figur 2. De två borrprogrammen, UP312 och UP314, med borrpunkterna samt berörda fornlämnningar enligt Kulturmiljöregistret (KMR; urval). Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:10 000.

SAMMANFATTNING

Arkeologikonsult har på uppdrag av Länsstyrelsen i Södermanland genomfört en schaktningsövervakning och särskild åtgärd i form av arkeologisk kontroll i samband med geotekniska undersökningar inom fornlämningar L1983:5318, L1983:5340, L2019:848 och L2019:852 inom fastigheten Tystberga-Harsta 8:3, Södermanlands län (figur 1).

Fornlämningarna enligt ovan hade delats in i två borrhprogram av Trafikverket/COWI som benämndes UP312 och UP314. Vid varje borrhpunkt inom dessa områden sonderades underlaget för att avgöra jordlager och bergnivå. Inom/i nära anslutning till fornlämningsområden var sammantaget åtta punkter utplacerade och aktuella för arkeologisk kontroll. Maskintransporter och geoteknisk provborrning kunde ske utan att skada fornlämningar. Den arkeologiska kontrollen utfördes under tre fältdagar mellan 26 maj till 1 juni 2021.

BAKGRUND OCH SYFTE

Inför anläggandet av järnväg Ostlänken planerar Trafikverket/COWI geotekniska undersökningar som berör fornlämningar L1983:5318, L1983:5340, L2019:848 och L2019:852 (figur 2). Länsstyrelsen bedömde att åtta borrhpunkter berörde fornlämningarna och/eller deras fornlämningsområden. De fyra objekten ovan delades in under två borrhprogram och benämndes av Trafikverket/COWI som UP312 och UP314.

Syftet med den arkeologiska undersökningen och den arkeologiska kontrollen var att framför allt undvika att fornlämningar kom till skada i samband med markingreppen. Uppdraget innebar att anvisa lämpliga körvägar, anvisa plats för borrhpunkt, samt eventuellt om så behövdes, inom fornlämningar löpande undersöka och dokumentera mindre komplicerade lämningar samt att ta tillvara fynd.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSBILD

Omkring de berörda lämningarna, som är belägna strax norr om Tystberga, sträcker sig ett sprickdalslandskap med skogsklädda höjder och omkringliggande åkermark som är på rikt på fornlämningar. I närområdet finns flera gravfält, ensamliggande stensättningar och högar, men också fossil åkermark, bytomt/gårdstomter och färdvägsystem. I omgivningen finns också Tystberga kyrka med runstensfragment och i närheten lämningar av en historisk husgrund.

Gravfält L1983:5318 och boplat L2019:852 (inom UP312)

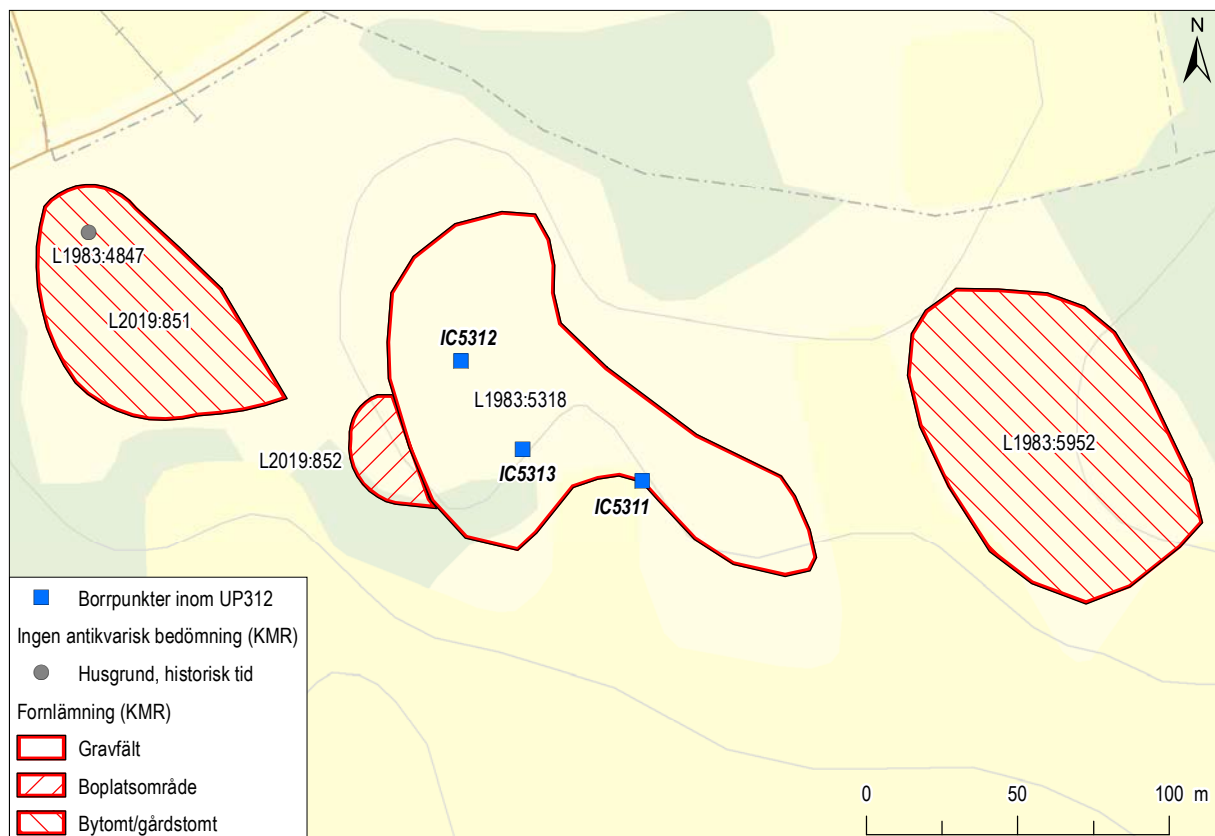
Gravfältet L1983:5318 är beläget på en moränrygg med partier av kal berghäll (figur 3). Gravfältet är bevuxet av enar med inslag av barr- och lövträd, inom en i övrigt betad mark. Gravfältet är 170 x 20–80 meter (NV–SÖ) stort och lämningarna utgörs av 57 runda övertorvade stensättningar, en övertorvad treudd och två högar. I direkt anslutning till gravfältet i sydväst ligger boplatområdet L2019:852.

Boplatområdet L2019:852 ligger delvis på en terrassliknande avsats i sydvästsluttning ned mot åkermark. Boplatområdet är 40 x 20 meter (NO–SV) och utgörs av gräsbeväxt åkermark med enstaka träd. Inom området påträffades i samband med en utredning 2018 (Hjulström 2019) ett skärvstenslager och en härd. Härden ¹⁴C-daterades till 250–410 e.Kr.

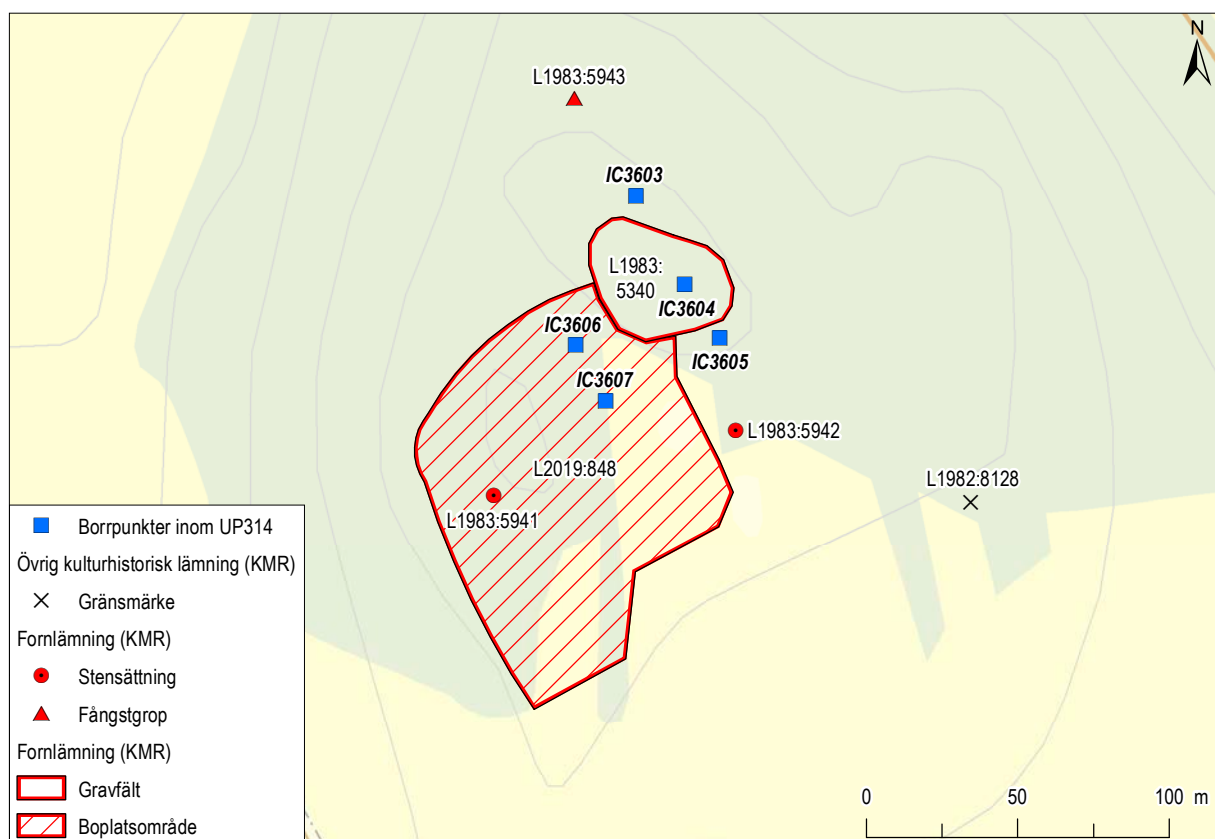
Gravfält L1983:5340 och boplatområde L2019:848 (inom UP314)

Gravfältet är beläget i krönläge på moränrygg inom ett större höjdområde (figur 4) omgivet av brukad åkermark, omkring 6 kilometer väster om Tystberga kyrka. Gravfältet utgör ett 50 x 45 meter (SV–SÖ) stort område, delvis beväxt med lövträd, tall. Lämningen består av omkring tio stensättningar varav en har ett mittröse, (sex är övertorvade, en stenfylld och tre ofyllda) och två är markerade med rest sten. I direkt anslutning till gravfältet i söder ligger boplatområdet L2019:848.

Boplatområdet L2019:848 utgör ett 130 x 100 meter (N–S) stort område beläget i sydsluttande terräng, gräsbevuxet utöver enstaka träd. I samband med en utredning 2018 påträffades härda, stolphål och nedgrävningar, lager, en terrassering samt spår av smidesverksamhet. Två härda ¹⁴C-daterades till 770–980 e.Kr. respektive 720–950 e.Kr. Inom boplatområdet finns en stensättning L1983:5941 och strax utanför begränsningen i öster finns ytterligare en stensättning L1983:5942.

Figur 3. Berörda fornlämningar L1983:5318 och L2019:852 samt borrpunkter inom UP312. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:2500.

Figur 4. Berörda fornlämningar L1983:5340 och L2019:848, samt borrpunkter inom UP314. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:2500.

UTFÖRANDE OCH RESULTAT

De geotekniska undersökningarna utfördes av Trafikverket/COWI inför anläggandet av järnväg Ostlänken. Den arkeologiska kontrollen genomfördes vid åtta borrh punkter som av Trafikverket utplaceras inom berörda fornlämningar. Provboringen med arkeologisk kontroll genomfördes under tre fältdagar mellan 25 maj till 1 juni 2021.

Vid borrhprogrammet UP312 berördes borrh punkt IC3511–IC3513 av arkeologisk kontroll, och inom UP314 borrh punkterna IC3603–3607 (figur 5). Inom det berörda fornlämningsområdet utpekades lämpliga körvägar fram till utstakad borrh punkt. Inom UP314 flyttades borrh punkt IC3603 någon meter då den var placerad i kanten av en grav. Inom UP312 flyttades också borrh punkt IC3512 av samma anledning. För säkerhets skull flyttades även punkt IC3511 (figur 6) och IC3513 någon meter, till en mer lämplig position.

Lämnings-nr (KMR)	Lämnings-typ	Borrhprogram Trafikverket/COWI	Borrhpunkter med arkeologisk kontroll
L1983:5318 L2019:852	Gravfält Boplats	UP312	IC3511–IC3513
L1983:5340 L2019:848	Gravfält Boplatssområde	UP314	IC3603–IC3607

Figur 5. Berörda fornlämningar, undersökningsområden samt borrh punkter med arkeologisk kontroll.

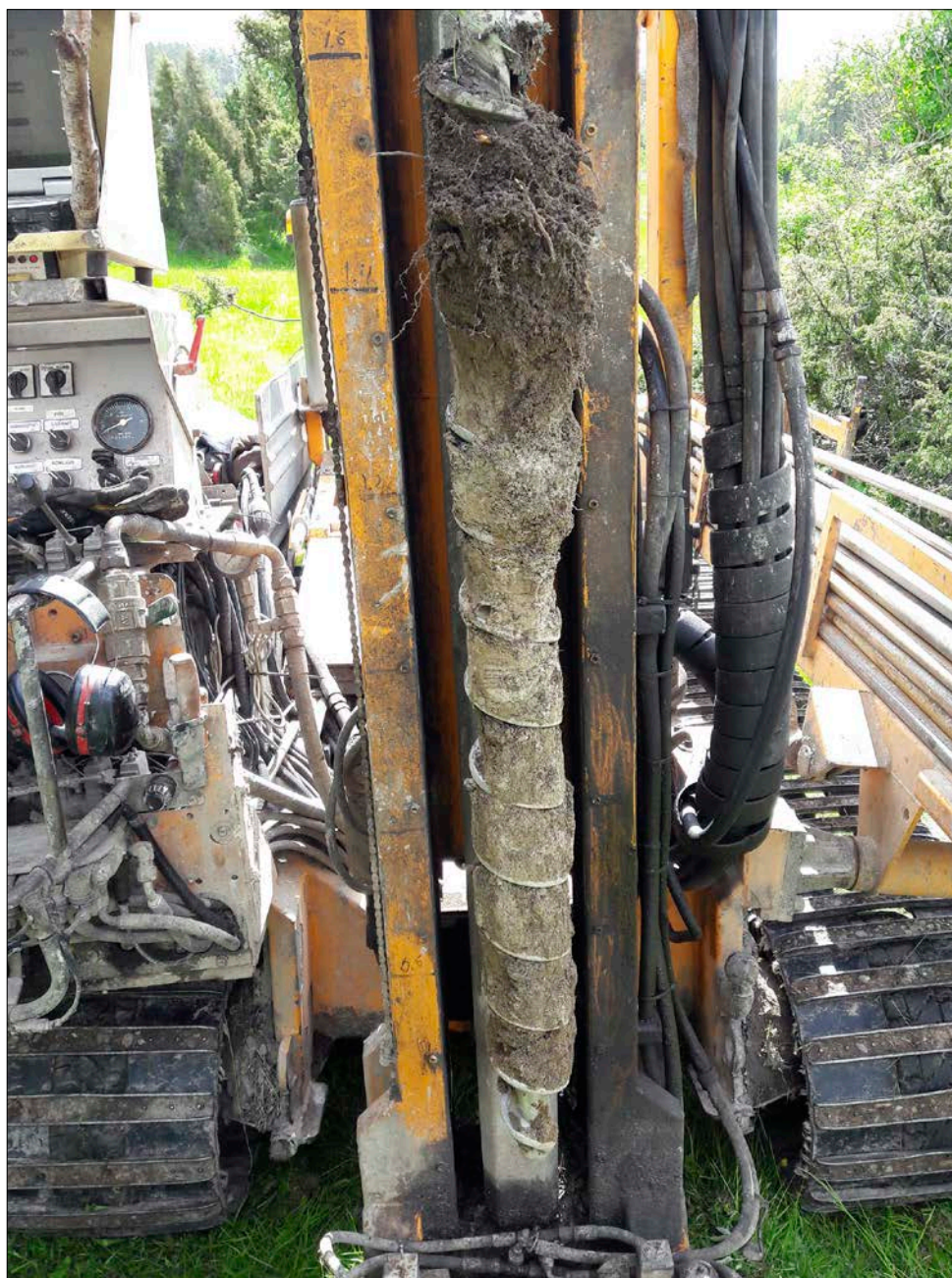

Figur 6. En av de borrh punkter (IC3511) som flyttades ut från en synlig grav. Foto från väster.

Arbetet utfördes med en borrhandsvagn. Vatten för spolning vid borrhningen pumpades upp från närliggande diken. Vid varje borrhpunkt sonderades underlaget för att avgöra jordlager och bergnivå. Borrhålen mätte 0,1 meter i diameter. Vid utvalda punkter användes även skruvborr (figur 7).

Vid samtliga sonderingar vid UP314 utgjordes det översta markskiktet av grus och sand. Inom UP312

varierad det geologiska underlaget mellan silt och lera samt grus och sand. Borrhjupet ner till fast berg varierade mycket, framför allt inom borrområde UP312, från omkring 2 meter till mer än 10 meter. Inga fornlämningar eller fynd påträffades vid provborringarna. Det uppstod inte heller någon skada på fornlämningar i samband med maskintransporter inom fornlämningsområdet.

Figur 7. Skruvborr använde som komplement för att fastställa markunderlaget. Foto från väster.

REFERENSER

Litteratur

HJULSTRÖM, B., 2019. *Ostlänken. Stäcken Vretstugan – Nyköpings kommungräns, Bogsta, Tystberga och Lästringe socknar, Södermanlands län. Arkeologisk utredning, etapp 2*. Rapporter från Arkeologikonsult 2019:3205.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Arkeologikonsults projektnr:	3505
Länsstyrelsens dnr:	431-2571-2021
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2021-04-13
Uppdragsgivare:	Länsstyrelsen i Södermanland
Beställare:	Trafikverket/COWI
Uppdragsnr i KMR:	202100396
Län:	Södermanland
Landskap:	Södermanland
Kommun:	Nyköping
Socken:	Tystberga
Fastighetsbeteckning:	Tystberga-Harsta 8:3
Berörda fornlämningar, KMR:	L1983:5318, L1983:5340, L2019:848, L2019:852
Typ av undersökning:	Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning och särskild åtgärd i form av arkeologisk kontroll
Utförandetid, fältarbete:	2021-05-26 – 2021-06-01
Koordinatsystem:	SWEREF99 TM
Höjdsystem:	RH2000
Projektledare:	Agneta Flood
Rapportansvarig:	Agneta Flood
Planer och layout:	Ida Söderström
Kvalitetsgranskning:	Johan Blidmo
Fynd:	Inga fynd tillvaratogs

BILAGA 1. BORRPUNKTER

Borrpunkt	Prov taget inom lämnings-nr (KMR)	Lämnings- typ (KMR)	Borrprogram Trafikverket/COWI	X-koordinat	Y-koordinat
IC3511	L1983:5318	Gravfält	UP312	630 350,60	6 527 967,89
IC3512	L1983:5318	Gravfält	UP312	630 290,72	6 528 007,48
IC3513	L1983:5318	Gravfält	UP312	630 311,16	6 527 978,34
IC3603	-	-	UP314	629 519,84	6 527 567,38
IC3604	L1983:5340	Gravfält	UP314	629 536,04	6 527 538,22
IC3605	-	-	UP314	629 547,62	6 527 520,68
IC3606	L2019:848	Boplatssområde	UP314	629 500,00	6 527 518,37
IC3607	L2019:848	Boplatssområde	UP314	629 509,84	6 527 499,70

Rapporter från Arkeologikonsult 2021:3505